

بِسْمِ اللَّهِ
الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ

گفته‌ها در قانون
آیین دادرسی کیفری
(دکترین و رویه قضایی)

نویسندگان:

موسی رحیمی- رضا رحیمی دهسوری

با مقدمه:

دکتر علی مهاجری

قاضی دادگستری و مدرس دانشگاه

انتشارات چتر دانش

سخن ناشر

رشته حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله یکی از پرطرفدارترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به‌خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها قرار دارد، در واقع، مجموعه کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان‌که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند.

این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به‌این‌ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آنها از یک سو و تناسب آنها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری همت‌گمارد که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه علمی بیش از پیش به منصه‌ٔ ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش

۹	مقدمه
۱۱	پیشگفتار
۱۳	قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ با اصلاحات و الحاقات بعدی ....
۱۵	بخش اول - کلیات
۱۵	فصل اول: تعریف آیین دادرسی کیفری و اصول حاکم بر آن
۲۵	فصل دوم: دعوای عمومی و دعوای خصوصی
۶۳	بخش دوم - کشف جرم و تحقیقات مقدماتی
۶۳	فصل اول: دادسرا و حدود صلاحیت آن
۶۹	فصل دوم: ضابطان دادگستری و تکالیف آنان
۹۸	فصل سوم: وظایف و اختیارات دادستان
۱۲۲	فصل چهارم: وظایف و اختیارات بازپرس
۱۲۲	مبحث اول: اختیارات بازپرس و حدود آن
۱۴۶	مبحث دوم: صلاحیت بازپرس
۱۵۷	فصل پنجم: معاینه محل، تحقیق محلی، بازرسی و کارشناسی
۱۸۱	فصل ششم: احضار و تحقیق از متهم، شهود و مطلعان
۱۸۱	مبحث اول: احضار، جلب و تحقیق از متهم
۲۱۵	مبحث دوم: احضار و تحقیق از شهود و مطلعان
۲۲۳	فصل هفتم: قرارهای تأمین و نظارت قضایی
۲۵۸	فصل هشتم: اقدامات بازپرس و دادستان پس از ختم تحقیقات
۲۷۸	فصل نهم: تحقیقات مقدماتی جرایم اطفال و نوجوانان
۲۸۰	فصل دهم: وظایف و اختیارات دادستان کل کشور
۲۸۷	بخش سوم - دادگاه‌های کیفری، رسیدگی و صدور رأی
۲۸۷	فصل اول: تشکیلات و صلاحیت دادگاه‌های کیفری
۳۲۶	فصل دوم: رسیدگی به ادله اثبات
۳۳۵	فصل سوم: رسیدگی در دادگاه‌های کیفری

۳۳۵	.....	مبحث اول: کیفیت شروع به رسیدگی
۳۶۱	.....	مبحث دوم: ترتیب رسیدگی
۳۶۸	.....	مبحث سوم: صدور رأی
۳۷۴	.....	فصل چهارم: رسیدگی در دادگاه کیفری یک
۳۷۴	.....	مبحث اول: مقدمات رسیدگی
۳۷۹	.....	مبحث دوم: ترتیب رسیدگی
۳۸۲	.....	مبحث سوم: صدور رأی
۳۸۳	.....	فصل پنجم: رأی غیابی و واخواهی
۳۹۱	.....	فصل ششم: رسیدگی در دادگاه اطفال و نوجوانان
۳۹۱	.....	مبحث اول: تشکیلات
۳۹۲	.....	مبحث دوم: ترتیب رسیدگی
۳۹۴	.....	فصل هفتم: احاله
۳۹۶	.....	فصل هشتم: رد دادرس
۴۰۱	.....	بخش چهارم – اعتراض به آراء
۴۰۱	.....	فصل اول: کلیات
۴۱۴	.....	فصل دوم: کیفیت رسیدگی دادگاه تجدیدنظر استان
۴۲۲	.....	فصل سوم: کیفیت رسیدگی دیوان عالی کشور
۴۴۱	.....	بخش پنجم – اجرای احکام کیفری و اقدامات تأمینی و تربیتی
۴۴۱	.....	فصل اول: کلیات
۴۵۷	.....	فصل دوم: اجرای مجازات حبس
۴۶۵	.....	فصل سوم: اجرای محکومیت‌های مالی
۴۷۶	.....	فصل چهارم: اجرای سایر احکام کیفری
		فصل پنجم: اجرای قرار تعلیق اجرای مجازات، آزادی مشروط، قرار تعویق صدور حکم،
۴۷۹	.....	نظام نیمه آزادی و آزادی تحت نظارت سامانه‌های الکترونیکی
۴۸۳	.....	بخش ششم – هزینه دادرسی

۴۸۷.....	بخش هفتم – سایر مقررات
۴۸۹.....	بخش هشتم – آیین دادرسی جرایم نیروهای مسلح
۴۸۹.....	فصل اول: کلیات
۴۹۱.....	فصل دوم: تشکیلات دادسرا و دادگاه‌های نظامی
۴۹۴.....	فصل سوم: صلاحیت
۴۹۷.....	فصل چهارم: کشف جرم و تحقیقات مقدماتی
۴۹۷.....	مبحث اول: ضابطان نظامی و تکالیف آنان
۵۰۰.....	مبحث دوم: کارشناسی
۵۰۰.....	مبحث سوم: احضار
۵۰۱.....	مبحث چهارم: قرار بازداشت موقت
۵۰۲.....	مبحث پنجم: مرور زمان
۵۰۳.....	فصل پنجم: وکالت در دادسرا و دادگاه نظامی
۵۰۳.....	فصل ششم: ترتیب رسیدگی، صدور و ابلاغ رأی
۵۰۵.....	فصل هفتم: تجدیدنظر و اعاده دادرسی
۵۰۶.....	فصل هشتم: اجرای احکام
۵۰۶.....	فصل نهم: زندان‌ها و بازداشتگاه‌های نظامی
۵۰۹.....	بخش نهم – دادرسی الکترونیکی
۵۱۷.....	بخش دهم – آیین دادرسی جرایم رایانه‌ای
۵۲۵.....	بخش یازدهم – آیین دادرسی جرایم اشخاص حقوقی
۵۳۱.....	بخش دوازدهم – سایر مقررات
۵۳۷.....	پیوست قوانین و مقررات
	آیین نامه شیوه رسیدگی و اجرای آراء کمیسیون‌های استانی و ملی جبران
۵۳۹.....	خسارت ناشی از بازداشت
۵۴۵.....	آیین نامه اجرایی احراز عنوان ضابط قضایی
۵۵۱.....	آیین نامه شکل‌های مردم‌نهاد

- آیین‌نامه اجرایی حمایت از شهود و مطلعان ۵۶۱
- آیین‌نامه اجرایی شیوه نگهداری اموال توقیف‌شده ۵۶۵
- آیین‌نامه شیوه اجرای قراردادهای نظارت و تأمین قضایی ۵۶۹
- آیین‌نامه میانجی‌گری در امور کیفری ۵۷۵
- آیین‌نامه طرز نگاه‌داری اسناد سری و محرمانه دولتی و طبقه‌بندی و نحوه‌ی
مشخص نمودن نوع اسناد و اطلاعات ۵۸۱
- آیین‌نامه نحوه استفاده از سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی ۵۸۵
- آیین‌نامه اجرایی حدود اختیارات، شرح وظایف و چگونگی بررسی صحنه جرم ۵۹۳
- آیین‌نامه جمع‌آوری و استناد‌پذیری ادله الکترونیکی ۵۹۹
- آیین‌نامه ارائه خدمات الکترونیک قضایی ۶۰۹
- از آیین‌نامه اجرایی قانون مطبوعات ۶۱۳
- موادی از آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور ۶۱۹
- آیین‌نامه اجرایی مددکاری اجتماعی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و
تربیتی کشور ۶۲۵
- دستورالعمل فوریت‌های قضایی و نحوه عملکرد واحد کشیک ۶۲۷
- دستورالعمل راجع به استرداد مجرمین و معاضدت قضایی بین‌المللی ۶۳۱
- دستورالعمل ساماندهی زندانیان و کاهش جمعیت کیفری زندان‌ها ۶۳۵
- دستورالعمل نحوه احضار و جلب فرماندهان و مسئولین نیروهای مسلح موضوع
ماده ۳ مصوب ۱۳۷۳/۵/۶ مجمع تشخیص مصلحت نظام و مصوبه تفسیری آن به
تاریخ ۱۳۷۴/۶/۲ ..... ۶۴۵
- قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی ۶۵۱
- از قانون شوراهای حل اختلاف ۶۵۷
- از آیین‌نامه اجرایی قانون شوراهای حل اختلاف ۶۶۳
- قانون بیمه اجباری خسارات واردشده به شخص ثالث در اثر حوادث ناشی از
وسایل نقلیه ۶۶۷

۶۸۹	قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی
۶۹۱	از قانون تأسیس سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی و اساس‌نامه آن
۶۹۳	بخشنامه درباره ستاد اجرایی فرمان امام (ره)
۶۹۵	از قانون نظارت بر رفتار قضات
۷۰۱	از آیین‌نامه اجرایی نظارت بر رفتار قضات
۷۰۳	آیین‌نامه دادرسی و دادگاه‌های ویژه روحانیت
۷۱۳	فهرست منابع

مقدمه

هستی و خلقت بر مدار نظم و آیین است. نظم به عنوان کیمیای گردش تکوینی مجموعه نظام خلقت مبین این ضرورت در تمام اموری است که بشر در انجام آن‌ها ایفای نقش می‌کند. احکام و ضوابط معاملات، عبادات، اشتغالات و هر فعلی که در قلمرو اندیشه می‌گنجد همگی دلالت بر وجود نظم و آیین و ضرورت آن در عملکردهای آدمی است. دادرسی به عنوان یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر نیز مستثنا از این بایسته نیست.

امروزه انجام منظم و منطبق بر اصول دادرسی منصفانه رسیدگی‌های کیفری، یکی از ملاک‌ها و معیارهای ارزش‌گذاری برای هر سیستم قضایی است. اداره رسیدگی کیفری در مرحله تحقیقات مقدماتی و یا مرحله دادرسی، بر اساس آیین و نظامات تشریح شده‌ی قانون‌گذار درگرو دستیابی به مبانی وضع این آیین و اهدافی است که در جهت صیانت از امنیت قضایی شهروندان در جامعه، موردنظر بوده است و این دستیابی ممکن نیست مگر با ورود به لایه‌های زیرین قانون و کالبدگشایی پیکر مقررات و این ورود نیز درگرو بهره‌مندی از اندیشه‌ی خردورزانی است که همت خویش را مصروف تبیین و تشریح مقرره‌های قانونی و رونمایی از اهداف بلند قانون‌گذار نموده‌اند.

اثر حاضر که حاصل زحمت و تلاش وافر آقایان موسی رحیمی و رضا رحیمی دهنسوری است، در نوع خود می‌تواند دستیابی کاربران حقوق و قضا در عرصه رسیدگی‌های کیفری را محقق نماید. این اثر نه تنها ره‌آورد مذکور را برای ارتقای سطح دادرسی کیفری به دنبال دارد، بلکه، خود، به نحوی نقش آیین دادرسی کیفری را در نظام قضایی ایران آشکار می‌سازد.

مطالعه اثر حاضر که از یک‌طرف تجربه کار قضایی به‌عنوان مهم‌ترین رکن نگارش‌های کاربردی و از طرف دیگر حاصل دانش نگارندگان آن است به علاقه‌مندان به حقوق شکلی در سیستم جزایی ایران خصوصاً به مقامات محترم قضایی، وکلا و دانشجویان و محققان عرصه حقوق جزا توصیه می‌شود.

دکتر علی مهاجری

زمستان ۱۳۹۵

۴۴ به نام خداوند بخشاینده مهربان ۴۵

نباشد همی نیک و بد پایدار   همان به که نیکی بود یادگار
همان گنج دینار و کاخ بلند   نخواهد بدن مر تو را سودمند
سخن ماند از تو همی یادگار   سخن را چنین خوار مایه مدار
سخن را سخن دان ز گوهر گزید   ز گوهر ورا پایه برتر سزید
توای آن که گیتی بجویی همی   چنان کن که بر داد پویی همی

شاهنامه فردوسی

سلامت و سعادت فرد و جامعه و روح و جسم در گرو کسب رضای خداست^۱ احکام الهی، حدود و مرزهایی است که خداوند مقرر داشته است و اجازه تجاوز^۲ و حتی نزدیک شدن به آن ها را نمی دهد^۳ یکی از وظایف حکومت برقراری نظم و مجازات تعدی کنندگان به حدود الهی است^۴، دستیابی به حقیقت مستلزم جمع آوری دلایل، تحقیق از متهم، بزه دیده، شاهد و سایر افراد ذی ربط در فرآیند دادرسی است، به گونه ای که به کرامت و حیثیت اشخاص آسیب وارد نشود، شرافت آیین دادرسی کیفری از آن جهت است که عهده دار بیان سازوکارهای رعایت و تضمین عدالت در فرآیند تحقیق، رسیدگی و اجرای حکم است، و اهمیتش به این خاطر است که قوانین جزایی ماهوی را از حالت سکون خارج کرده و با در اختیار قرار دادن ابزار مناسب، مسیر را جهت اجرای عدالت ریل گذاری می کند.

با توجه به گستردگی منابع مورد نیاز جامعه حقوقی، کتاب حاضر به شرح و تفسیر مواد قانون به ترتیب زیر پرداخته است:

- ✓ نظریه های شورای نگهبان
- ✓ دکترین و اندیشه های حقوقی
- ✓ منابع معتبر فقهی و فتاوی مشهور فقیهان
- ✓ آرای وحدت رویه هیأت عمومی دیوان عالی کشور
- ✓ آرای قضایی شعب دادگاه بدوی و تجدیدنظر و دیوان عالی کشور

۱. سوره مائده، آیه ۱۶ (يَهْدِي بِهٖ اللّٰهٗ مِنْ اَتَّعِبَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ)

۲. سوره بقره، آیه ۲۲۹ (تَلِكْ حُدُودَ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَ مَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُونَ)

۳. سوره بقره، آیه ۱۸۷ (تَلِكْ حُدُودَ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا)

۴. سوره صاد، آیه ۲۶ (يَا دَاوُودُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِى الْاَرْضِ فَاَحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ)

✓ نظریه‌های مشورتی اداره کل حقوقی قوه قضاییه

✓ نظریه‌های مشورتی اداره کل حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح

✓ قوانین و مقررات مرتبط

از استاد ارجمند جناب آقای دکتر علی مهاجری جهت نگارش مقدمه، کمال تشکر و قدردانی را دارد، از جناب آقایان محمدجواد امیرحاجلو، احمد رحیمی و سرکار خانم زهرا رحیمی که در تدوین این اثر منشأ خدمات ارزشمند بوده‌اند و از سرکار خانم‌ها طاهره امیرحاجلو و هانیه رحیمی که در ویراستاری و تایپ ایفای نقش نمودند سپاسگزاری می‌شود.

اکنون که در پی استقبال کم نظیر شما عزیزان در مدت کوتاهی توفیق چاپ دوم با ویرایش جدید و اضافات قابل توجه، حاصل شد، هم چون گذشته از اندیشمندان و دانشجویان گرامی تقاضا دارد از طریق نشانی‌های زیر با ارائه پیشنهادهای و نظرات نگارندگان را مورد عنایت و لطف قرار داده و یاری رسانند.

رضا رحیمی دهسوری

RezaRahimi127@yahoo.Com

موسی رحیمی

MosaRahimi@hotmail.com

فانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ با اصلاحات و الحاقات بعدی

و در روزنامه رسمی شماره ۲۰۱۳۵ - ۱۳۹۳/۲/۳ ویژه نامه ۶۷۶ و فانون آیین دادرسی جرایم نیروهای مسلح و دادرسی الکترونیکی به عنوان بخش های هشتم، نهم، دهم، یازدهم و دوازدهم (مواد ۵۷۱ تا ۶۹۹) به فانون آیین دادرسی کیفری الحاق و مقررات هر دو فانون از تاریخ ۱۳۹۴/۴/۱ لازم‌الاجرا است، در روزنامه رسمی شماره ۲۰۲۹۷ مورخ ۱۳۹۳/۸/۲۰ منتشر شده است. اصلاحیه فانون مشتمل بر ۳۸ ماده در تاریخ ۱۳۹۴/۳/۲۴ به تصویب کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی رسیده است، اصلاحات نیز از تاریخ ۱۳۹۴/۴/۱ لازم‌الاجرا است، سپس فانون احکام دائمی برنامه های توسعه کشور مصوب دهم بهمن ماه یک هزار و سیصد و نودوپنج مجلس شورای اسلامی نیز متعرض اصلاح برخی از مواد فانون آیین دادرسی کیفری گردید که اصلاحات یادشده در متن حاضر اعمال شده است.

۳. با پیروزی انقلاب اسلامی، لزوم بازنگری در کلیه ی قوانین، از جمله قوانین شکلی حاکم بر تشکیلات دادگستری، صلاحیت محاکم و نحوه ی رسیدگی به پرونده های کیفری احساس شد، در همین راستا، طی دو مرحله لوایحی با عنوان «لایحه اصلاح مواد از فانون آیین دادرسی کیفری» و «لایحه اصلاح قوانین آیین دادرسی کیفری و اصلاحات و ملحقات آن» به مجلس تقدیم شد که پس از بررسی در مجلس شورای اسلامی، به تصویب رسید، لیکن این مصوبات به دلیل ایرادهای شورای نگهبان و برگشت آن به مجلس، شکل قانونی به خود

۱. نام فانون از «فانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفری» مصوب ۱۳۷۸ به «فانون آیین دادرسی کیفری» در سال ۱۳۹۲ تغییر کرد، همانطوری که در لایحه اصلاح فانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور مدنی نیز پیشنهاد شده است به فانون آیین دادرسی مدنی تغییر نام دهد، و دلیل این مطلب را باید در ماده ۲۹۴ و توضیحات ذیل آن باید جستجو کرد.

۲. نخستین فانون آیین دادرسی کیفری در کشور در سال ۱۲۹۰ (ش.ه) با عنوان اصول موقت محاکمات جزایی تصویب شد و به صورت مکرر در سال های قبل از انقلاب مورد تغییر و دگرگونی قرار گرفت. با پیروزی انقلاب اسلامی تحولات بنیادین در نظام دادرسی و دادگستری آغاز شد که از جمله این تغییرات تصویب فانون دادگاه های عمومی مصوب ۱۳۵۸، فانون اصلاح موادی از آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۶۱، فانون تعیین موارد تجدیدنظر احکام دادگاه ها و نحوه رسیدگی آن ها مصوب ۱۳۶۷، فانون تشکیل دادگاه های کیفری یک و دو و شعب دیوان عالی کشور مصوب ۱۳۶۸، فانون تشکیل دادگاه های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳، فانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸ و فانون اصلاح فانون تشکیل دادگاه های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۸۱ است تا این که فانون آیین دادرسی کیفری در مورخ ۱۳۹۲/۱۲/۴ مطابق اصل ۸۵ فانون اساسی به صورت آزمایشی برای مدت سه سال به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید.

نگرفت و بایگانی شد در سال ۱۳۷۳ با تصویب قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب، نهاد دادرسا از تشکیلات قضایی کشور حذف شد و به دنبال آن قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری در سال ۱۳۷۸ برای پاس‌خگویی به تشکیلات جدید به صورت آزمایشی به تصویب کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس شورای اسلامی رسید، مجلس شورای اسلامی، مدت زمان اجرای آزمایشی این قانون را سه سال تعیین کرد با تصویب سیاست‌های کلان قضایی در مجمع تشخیص مصلحت نظام و تأیید و ابلاغ این سیاست‌ها از سوی مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۱، تصویب طرح توسعه‌ی قضایی توسط آیت‌الله شاهرودی، ریاست وقت قوه‌ی قضاییه در سال‌های دهه‌ی هشتاد، تحولات زیربنایی و اساسی در نظام قضایی کشور از جمله تجدیدنظر در قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب و احیای دادرسا در مراجع قضایی کیفری را موجب گردید، از این رو، با توجه به نامتناسب بودن قانون آیین دادرسی کیفری حاکم مصوب ۱۳۷۸ با تشکیلات جدید قضایی از یک سو و آزمایشی بودن این قانون از سوی دیگر و عدم تمدید مجدد مدت اجرای آزمایشی آن در مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۸۸ تدوین قانونی جامع، دائمی، متناسب با نیازهای روز جامعه و ملهم از فقه پویای شیعه به جای قوانین جاری، ضروری می‌نمود در همین راستا لایحه‌ی جدید آیین دادرسی کیفری پس از تهیه در قوه‌ی قضاییه، تقدیم مجلس شورای اسلامی شد در مقدمه‌ی لایحه تقدیمی قوه‌ی قضاییه، از مهم‌ترین ویژگی‌های این لایحه انسجام در سیاست‌های کیفری و جنایی برشمرده شده است که شالوده و بنیان نظام عدالت کیفری کشور را در جهت پیشگیری از وقوع جرم، قضا زدایی و بهره‌گیری از نهادهای شبه قضایی، توسعه‌ی حقوق عامه و حفظ حقوق متهم و

شاکی در همه مراحل رسیدگی، حمایت از حقوق زیان‌دیدگان از جرم و شهود، دادرسی مبتنی بر مشورت و تخصصی کردن شعب، دادرسی همراه با سرعت و دقت، حمایت از امنیت و آسایش عمومی جامعه، دادرسی ترافیکی و احیای سیاست‌های کیفری اسلام در نظام ادله اثبات دعوی پی‌ریزی می‌کند، لایحه‌ی مزبور پس از بررسی تفصیلی در کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی سرانجام در جلسه‌ی مورخ ۱۳۹۰/۳/۲ با اصلاحاتی به تصویب رسید و در جلسه‌ی علنی مورخ ۱۳۹۰/۱۱/۱۹ مجلس با اجرای آزمایشی آن به مدت سه سال موافقت شد که پس از چندین بار اظهارنظر شورای نگهبان مبنی بر اعلام مغایرت برخی مواد این مصوبه با موازین شرع و قانون اساسی و اصلاح این موارد توسط مجلس، سرانجام این مصوبه در جلسه‌ی مورخ ۱۳۹۲/۱۲/۲۱ به تأیید نهایی شورای نگهبان رسید بر این اساس، قانون آیین دادرسی کیفری مشتمل بر (۵۷۰) ماده در تاریخ ۱۳۹۳/۱/۲۰ از سوی رئیس مجلس برای اجرا به رئیس‌جمهور ابلاغ شد، از آنجاکه بخش‌های ششم و هشتم مصوبه‌ی مزبور تحت عنوان «جرایم نیروهای مسلح» و «آیین دادرسی جرایم رایانه‌ای و تشکیلات، زیرساخت‌ها و دادرسی الکترونیکی» در اظهارنظر مورخ ۱۳۹۱/۷/۲۳ شورای نگهبان مغایر با قانون اساسی شناخته شده بود و کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس، برای برطرف کردن این ایراد شورای نگهبان، بخش‌های ششم و هشتم را از این مصوبه حذف کرده بود، لذا این دو بخش مستقلاً تحت عنوان «طرح آیین دادرسی جرایم نیروهای مسلح و دادرسی الکترونیکی» تاریخ ۱۳۹۱/۱/۰۶ در مجلس شورای اسلامی اعلام و برای بررسی به کمیسیون قضایی و حقوقی ارجاع شد، این طرح طبق اصل ۸۵ قانون اساسی در تاریخ ۱۳۹۲/۱۱/۲۹ توسط کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی با اصلاحاتی به تصویب رسید و در جلسه‌ی

را اعلام کرد، این مصوبه از سوی رئیس مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۹۴/۴/۱ برای اجرا به رئیس جمهور ابلاغ شد، بر این اساس، مجموعه قانون آیین دادرسی کیفری مشتمل بر قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ به همراه الحاقیه ی مصوب ۱۳۹۳ و اصلاحیه ی مصوب ۱۳۹۴ از تاریخ ۱۳۹۴/۴/۱ در محاکم کیفری لازم الاجراء شده است. (ر.ک: قانون آیین دادرسی کیفری، مصوب ۱۳۹۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی در پرتو نظرات شورای نگهبان، ص ۵).

• **قوانین مرتبط:** از قانون مجازات اسلامی

مصوب ۱۳۹۲: ماده ۱۱ - قوانین زیر نسبت به جرایم سابق بر وضع قانون، فوراً اجرا می شود: الف - قوانین مربوط به تشکیلات قضایی و صلاحیت ب - قوانین مربوط به ادله اثبات دعوی تا پیش از اجرای حکم پ - قوانین مربوط به شیوه دادرسی ت - قوانین مربوط به مرور زمان تبصره: در صورتی که در مورد بند (ب) حکم قطعی صادر شده باشد، پرونده برای بررسی به دادگاه صادرکننده حکم قطعی ارسال می شود.

علنی مورخ ۱۳۹۳/۲/۲۸ مجلس با اجرای آزمایشی آن به مدت سه سال موافقت شد این مصوبه نیز در راستای اجرای اصل ۹۴ قانون اساسی، جهت انطباق با موازین شرع و قانون اساسی به شورای نگهبان ارسال شد، در نهایت شورای نگهبان نظر خود مبنی بر عدم مغایرت مواد این مصوبه با موازین شرع و قانون اساسی را مورخ ۱۳۹۳/۷/۳۰ به مجلس اعلام کرد گفتنی است در ماده ی آخر این مصوبه بیان شده بود که مواد این مصوبه با رعایت ترتیب شماره ی مواد، به عنوان بخش های هشتم، نهم، دهم، یازدهم و دوازدهم به قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ الحاق گردید همچنین در این ماده مقرر شد که زمان اجرایی شدن مجموعه ی قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ و الحاقات مربوط به بخش های هشتم تا دوازدهم مصوب ۱۳۹۳ از تاریخ ۱۳۹۴/۴/۱ می باشد، با وجود این، پیش از شروع اجرای این قانون، با طرح برخی اشکالات و نارسایی ها در این قانون، تعدادی از نمایندگان مجلس با ارائه ی طرحی تحت عنوان اصلاح برخی مواد آن را خواستار شدند قانون آیین دادرسی کیفری شدند که در تاریخ ۱۳۹۴/۳/۵ به تصویب کمیسیون قضایی و حقوقی و در نهایت تاریخ ۱۳۹۴/۴/۲۷ شورای نگهبان نظر خود مبنی بر عدم مغایرت این مصوبه با موازین شرع و قانون اساسی

بخش اول - کلیات

فصل اول: تعریف آیین دادرسی کیفری و اصول حاکم بر آن

ماده ۱ - آیین دادرسی کیفری مجموعه مقررات و قواعدی است که برای کشف جرم، تعقیب متهم، تحقیقات مقدماتی، میانجی گری، صلح میان طرفین، نحوه رسیدگی، صدور رأی، طرق اعتراض به آراء، اجرای آراء، تعیین وظایف و اختیارات مقامات قضایی و ضابطان دادگستری و رعایت حقوق متهم، بزه دیده و جامعه وضع می شود.

ایده ای که مجموعه ای از مواد قانونی حول آن ارائه می شود؛ منشاء اصل، روح قانون یا برآیند نظریات

۱. لفظ «اصول» در عنوان فصل اول، جمع مکسر «صل» و اصل در اصطلاح حقوقی عبارت است از:

ماده ۲۳۷: صدور قرار بازداشت موقت جایز نیست. ماده ۳۰۰: در تمامی جلسات دادگاه‌های کیفری دو، دادستان یا معاون او یا یکی از داریاران به تعیین دادستان می‌توانند برای دفاع از کیفرخواست حضور یابند. ماده ۱۹۲: تحقیق از شاکی و متهم غیرعلنی و انفرادی است. ماده ۳۵۲: محاکمات دادگاه علنی است. ماده ۳۰۱: دادگاه کیفری دو صلاحیت رسیدگی به تمام جرایم را دارد. ماده ۳۱۱: شرکا و معاونان جرم در دادگاهی محاکمه می‌شوند که صلاحیت رسیدگی به اتهام متهم اصلی را دارد. ماده ۳۳۹: پس از ارجاع پرونده نمی‌توان آن را از شعبه مرجوع‌البه، اخذ و به شعبه دیگر. ماده ۳۵۲: محاکمات دادگاه علنی است. ماده ۳۸۲: دادگاه کیفری یک فقط در صورت صدور کیفرخواست و در حدود آن مبادرت به رسیدگی و صدور رأی می‌کند. ماده ۴۴۹: دادگاه به ترتیب وصول پرونده‌ها به نوبت رسیدگی می‌کند. تبصره ماده ۴۵۵: عدم رعایت تشریفات دادرسی، موجب نقض رأی نیست. ماده ۴۵۸: دادگاه تجدیدنظر استان نمی‌تواند مجازات تعزیری یا اقدامات تأمینی و تربیتی مقرر در حکم تجدیدنظر خواسته را تشدید کند. ماده ۴۶۶: شعب دیوان عالی کشور به نوبت به پرونده‌ها رسیدگی می‌کنند. ماده ۴۶۸: رسیدگی فرجامی در دیوان عالی کشور بدون احضار طرفین دعوا یا وکلای آنان انجام می‌شود. ماده ۴۸۲: نسبت به حکمی که پس از اعاده دادرسی صادر می‌شود، دیگر اعاده دادرسی از همان جهت پذیرفته نمی‌شود. ماده ۴۹۴: عملیات اجرای رأی با دستور قاضی اجرای احکام کیفری شروع می‌شود و به‌هیچ‌وجه متوقف نمی‌شود. ماده ۴۹۹: اجرای علنی مجازات ممنوع است. به مقتضای قاعده «ما من عام الا و قد خُص» معمولاً هر قاعده کلی استثنائاتی نیز دارد که با مراجعه به مواد یاد شده می‌توان مشاهده کرد.

حقوقدانان یا نظم خاصی است؛ در زبان فلاسفه، اصول حقوقی، مجموعه ارزش‌های حاکم بر یک نظام حقوقی است؛ اصول دارای انواعی است که بین آن‌ها سلسله مراتب وجود دارد. در صدر آن، اصول طبیعی مثل حق حیات و حق کار قرار دارند. بعضی ثابت، پاره‌ای قابل تغییر، دسته‌ای بدیع و گروهی سنتی هستند؛ اصل هم چون قاعده دارای کلیت است، اما با درجاتی متفاوت؛ اصل مهم تر و کلی تر از قاعده حقوقی است؛ وجود اصول موجب ارتقای سلامت ساختار حقوقی و فقدان آنها موجب آشفتگی و بی‌نظمی حقوقی است. (ر.ک: ژان بولانژه؛ اصول کلی حقوق و حقوق موضوعه، ص ۱).

۲. واژه «حاکم» در عنوان فصل اول، به «حکومت» مصطلح در اصول فقه باز می‌گردد؛ به این معنا که یکی از دو دلیل در موضوع دلیل دیگر یا در محمول آن به نحو توسعه یا تضییق، تصرف کند، از این رو در موارد سکوت، تعارض یا اجمال قانون آیین دادرسی کیفری، می‌توان با مراجعه به این اصول حکم را کشف یا با تقدم دلیل حاکم تعارض را حل کرد، همچنین با توسعه یا تضییق دایره شمول آن اجمال و تردید را برطرف ساخت.

۳. «قواعد» متضمن حکمی از احکام کلی است که بتواند نسبت به مصادیق کثیری تطبیق پذیر باشد، مانند: ماده ۱۳: تعقیب امر کیفری که طبق قانون شروع شده است و همچنین اجرای مجازات موقوف نمی‌شود. ماده ۹۶: انتشار تصویر و سایر مشخصات مربوط به هویت متهم در کلیه مراحل تحقیقات مقدماتی توسط رسانه‌ها و مراجع انتظامی و قضایی ممنوع است. ماده ۱۰۲: انجام هرگونه تعقیب و تحقیق در جرایم منافی عفت ممنوع است و پرسش از هیچ فردی در این خصوص مجاز نیست. ماده ۱۴۰: تفتیش و بازرسی منزل در روز به عمل می‌آید. ماده ۱۵۰: کنترل ارتباطات مخابراتی افراد ممنوع است.